

CONVERSES FILOSÒFIQUES A LA TELE

Begoña Roman Maestre

Professora filosofia UB

Des del programa Terrícoles de betevé, televisió pública de l'Ajuntament de Barcelona, em proposaren gravar nou converses d'uns trenta minuts cadascuna per mostrar què fem els professors de filosofia a la Universitat (<https://beteve.cat/terricoles>).

Trobareu una conversa amb Núria Sara Miras sobre la filosofia social del pragmatisme nord-americà de l'Escola de Chicago i, més en concret, sobre Jane Addams. Miras ens dona a conèixer a la que fou premi Nobel de la Pau i ens explica que els pragmatistes veuen el potencial per a l'educació ètica y democràtica en la continuïtat entre el treball, les arts i el joc, activitats cabdals per a la imaginació social.

Amb Marina Garcés vam parlar de la necessitat d'una il·lustració radical, de que continua vigent l'imperatiu de Kant i Foucault de pensar el present des d'un ethos filosòfic. Garcés critica certa filosofia contemporània perquè, tancada i autoreferent, es queda en la distòpia o en la crítica cultural, abocant-nos a un pessimisme terrorífic, a una condició humana pòstuma i a una servitud cultural al projecte cognitiu del capitalisme. Com a reacció ens proposa l'emancipació des del saber i l'autoexigència: *més que plorar l'extinció de les humanitats, optar per les humanitats en transició*. El compromís per una vida vivible passa per descobrir què som capaços de fer aquí i ara, pensar radicalment per fer-nos millor. Això significa una obertura a la incertesa i a la creativitat i teixir una xarxa col·lectiva i artesanal per dissenyar i pensar plegats el món.

Amb Fina Birulés conversem sobre el pensament polític de Hannah Arendt. La seva fenomenologia beu de Jaspers i Heidegger, però la seva experiència vital l'obliga a pensar d'altra forma, des de l'experiència, des de la contingència, la incertesa, des de l'esdeveniment. El seu desig de comprendre la porta a haver de buscar altres metodologies, abordatges, que li han suposat moltes crítiques. En contra d'una filosofia determinista, sigui de la Naturalesa o de la Història, i de qualsevol mecanisme dialèctic mecànic sota les quals els individus són instruments, la imaginació juga una important funció. La

condició humana és de llibertat i pluralitat, que suposen espontaneïtat i espai entre els humans, distància. Denuncia la reducció de la vida al predomini d'allò orgànic i reproductiu, ja que genera isolació i solitud i aprima la vida de l'acció, la pròpiament humana. Per Arendt, el totalitarisme del s. XX i la seva ideologia és sense precedents, essent elements que cristal·litzen en el totalitarisme l'antisemitisme de finals del s. XVIII, l'imperialisme. La seva necessitat de comprendre també és una necessitat de narrar i recordar, perquè el narrador crea història, va més enllà de les causes dotant d'un sentit per a què puguem continuar creant món humà. Acaben comentant la tesi del mal radical de Kant i de la banalitat del mal.

Laura Llevadot ens apropa al pensament de Jacques Derrida. Comentem la seva crítica a la metafísica, a la bipolaritat jeràrquica del llenguatge, perquè no hi ha més que significants, no significats. Derrida considera que la llengua materna és violenta, defensant l'escriptura per sobre de la llengua oral; que tots els estats són canalles i s'inventen performativament la nació, la llengua, la història; i que tota democràcia és immunda. Llevadot aplica aquestes crítiques a la qüestió de la diferència sexual: cal forçar el llenguatge per defensar sempre la *diferència* i anar més enllà del gènere. Més enllà de la crítica negativa, hi ha però una proposta *ètico-política* en Derrida: la defensa de la vida i la sobrevida.

Amb Pilar Dellunde conversem sobre filosofia aplicada al disseny basat en valors d'aplicacions de xarxes socials. El seu projecte es centra en les xarxes socials en població vulnerable, fent participar als futurs usuaris de les aplicacions en el disseny mateix. Cal resoldre els conflictes de valors o normes que es poden trobar en *l'ús d'una aplicació*. És un projecte interdisciplinari: filòsofs morals, de lògica deontica, antropòlegs, programadors, enginyers, comunicadors... Sovint el disseny de les aplicacions el fa l'enginyer, amb algoritmes amb biaixos sobre els valors que incorpora, ignorant els valors i necessitats de la comunitat a la que es dirigeix l'aplicació, com s'ha vist en algoritmes financers discriminatoris, o amb paraules de Cathy O'Neill, d'armes de destrucció matemàtiques. Es tracta de

vetllar per a què la intel·ligència artificial sigui per al bé comú i funcioni de forma segura, fiable, responsable, amb retiment de comptes.

Joost Joosten és matemàtic i professor de lògica aplicada. La lògica ha estat des de sempre una branca fonamental de la filosofia que pretén comprendre l'estructura com enraonem els humans. És una abstracció de les regles del raonament, *que s'expressa mitjançant símbols i és el* fonament de la matemàtica. Reflexionem sobre si la lògica l'hem descobert (visió platònica) o l'hem creat. Les aplicacions de la lògica van des de la bona argumentació i la detecció de fal·làcies fins a la verificació de software i creació de sistemes per a la intel·ligència artificial. Joosten es dedica a garantir la consistència de la programació i ens explica com la lògica és una magnífica eina per a garantir la seguretat i correcció d'algoritmes.

Amb Àngel Puyol vam parlar sobre el dret polític a la fraternitat, distingint-la de la solidaritat. Puyol ens recorda com s'ha entès en diferents èpoques de la història de la filosofia. Lluny de confusions amb la confraternitat o la seva reducció a lligams emocionals o només entre barons, ens proposa recuperar la revolucionària fraternitat com a dret polític. El dret a la fraternitat suposa un doble deure de justícia per a les institucions socials: per una banda, impedir l'abús dels poderosos als vulnerables i, per l'altra, cobrir les necessitats bàsiques dels éssers humans. Sense fraternitat, la llibertat individual porta a la indiferència per la sort dels altres; i la igualtat esdevé cega al deure de prioritzar les necessitats del més desafavorits.

Amb Joan Vergés vam conversar sobre el pensament de John Rawls i sobre el tema de la justícia. Rawls és el filòsof *més* citat per les ciències socials i va propiciar el retorn de la filosofia política. *Una teoria de la justícia* és el tractat polític més llegit del s. XX i text fonamental pels reptes del s. XXI. En ell proposa la justícia distributiva com a equitat, una crítica i una alternativa l'utilitarisme (que defensa el major benefici pel major nombre possible), i al marxisme i a l'existencialisme. Rawls es proposà, tot recuperant el contractualisme, aprofundir en la

noció d'una societat democràtica moderna, entenent-la com un sistema de cooperació de ciutadans lliures, iguals, racionals i raonables. Vergés ens explica els principis que, segons Rawls, triarien des d'un experiment mental hipotètic d'una posició original sota un vel d'ignorància, i com aplicar-los amb l'equilibri reflexiu.

Amb Amador Vega vam parlar d'*estètica i d'espiritualitat, ja que* l'art és un llenguatge privilegiat per a manifestar allò sagrat. Conversem sobre com la mort metafísica de Déu i el procés de secularització han afectat l'art i l'experiència espiritual. Vega considera que patim crisis gramaticals que han banalitzat l'art, esdevenint idolatria i fetitxisme i on l'objecte es converteix en el sagrat. Ens explica Vega que una hermenèutica de l'art religiós requereix de contemplació, sacrifici de l'artista i predicació. En l'experiència espiritual a la què vol apuntar, l'art no es pot frivoltzar; l'artista fa d'intermediari, és trànsit, força medidora. Tot plegat requereix d'una autenticitat personal, allunyada de qualsevol egolatria o adoració de l'artista. No obstant això, la pobresa de discurs espiritual, l'estat d'abandonament, pot ser, paradoxalment, el buit que permet que aparegui allò sagrat, el misteri. En l'art contemporani, podem escatir símptomes de recerca d'una religiositat còsmica en la desaparició de les formes en l'art abstracte, en la veneració per la substància/matèria de la natura, en el culte per l'art primitiu.

La filosofia és variada, són molts els temes, i està viva; la fan homes i dones que pensen de la mà dels grans que ens han precedit. Continua el desig de pensar el present des d'una passió pel saber, per l'anàlisi rigorosa dels conceptes, amb mirada atenta i crítica. Aprofito l'avinentsa per donar les gràcies als nou col·legues que, generosament, van compartir amb mi la gravació del programa; i al director de Terrícoles de betevé, el periodista Lluís Reales, qui va voler que la filosofia tingués un lloc. Espero que gaudiu d'aquestes converses, les compartiu i continueu pensant, d'això es tracta.

